

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/cichociemni/88621,Major-Adolf-Pilch-Gora-Dolina-dowodca-Zgrupowania-Stolpeckiego-AK.html>

Fot. z zasobu IPN

ARTYKUŁ

Major Adolf Pilch „Góra”, „Dolina” - dowódca Zgrupowania Stołpeckiego AK

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: KAZIMIERZ KRAJEWSKI 29.12.2021

Był jednym z najwybitniejszych polskich dowódców partyzanckich lat II wojny światowej. Dowodzone przez niego oddziały stoczyły 235 walk z niemieckimi

siłami okupacyjnymi i partyzantką sowiecką, w większości zwycięskich.

Urodził się 22 maja 1914 r. w Wiśle, pow. Cieszyn, w wielodzietnej rodzinie śląskich górali (był ósmym dzieckiem). Według rodzinnego przekazu Pilchowie mieli być potomkami szkockiego imigranta. Ukończył gimnazjum w Cieszynie i Państwową Szkołę Budowy Maszyn i Elektrotechniki Wawelberga i Rotwanda w Warszawie. Po powołaniu do wojska ukończył Szkołę Podchorążych Piechoty przy 26 Dywizji Piechoty w Skierniewicach. Należał do Polskiego Związku Zachodniego. Pracował w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach, następnie jako przedsiębiorca budowlany. W 1939 r. nie został zmobilizowany i nie uczestniczył w walkach wrześniowych.

Do wojska - za granicę i do kraju

Zimą 1939/1940, przez Słowację, Węgry i Jugosławię, a następnie drogą morską - dotarł do Marsylii i wstąpił do Wojska Polskiego we Francji. Dostał przydział do 9 pułku piechoty, a następnie do 8 pułku piechoty w 3 DP. W kampanii francuskiej walczył w szeregach 8 pp. Po kapitulacji Francji został ewakuowany do Wielkiej Brytanii, gdzie zgłosił się do służby w kraju i po specjalistycznym przeszkoleniu dywersyjnym został 17 lutego 1943 r. zrzucony jako cichociemny (awansowany do stopnia podporucznika).

Grupa dowódców Zgrupowania Stołpeckiego AK z ludnością cywilną. Adolf Pilch trzeci od lewej, Kostuchy (wschodnia Nowogródczyna), maj 1944 r. Fot. z zasobu AAN

Por. Adolf Pilch „Góra”, „Dolina”, dowódca Zgrupowania

Urodziny dowódcy Zgrupowania Stołpeckiego AK por. Adolfa Pilcha „Góry”. Na zdjęciu solenizant (oznaczony strzałką) wraz z dowództwem Zgrupowania, miejscowość Starzynki k. Iwieńca, 22 maja

Skierowano go do Nowogródzkiego Okręgu AK, do Batalionu Stołpeckiego AK operującego w rejonie Puszczy Nalibockiej. Dotarł tam w pierwszych dniach września 1943 r. Zastał tam oddziały polskie rozbite i rozproszone po walkach z olbrzymią niemiecką operacją przeciwpartyzancką kryptonim „Herman”.

Wobec dwóch okupantów

Już 9 września 1943 r. komendant Ośrodka AK Stołpce kryptonim „Słup” powierzył mu dowództwo nad siłami partyzanckimi Ośrodka „Słup” występującymi jako Polski Oddział Partyzancki. Na nowo odtworzył je i ponownie rozbudował do stanu batalionu piechoty i szwadronu kawalerii. Podległe mu jednostki wykonały szereg akcji przeciw niemieckim siłom okupacyjnym i stoczyły z nimi wiele walk (m.in. kilkakrotnie atakowały niemiecki transport kolejowy, rozbroiły też kilka posterunków policji białoruskiej i zaatakowały pododdziały niemieckie operujące w terenie).

Zagrożony likwidacją przez „czerwoną partyzantkę”, zawarł doraźne zawieszenie broni z Niemcami, broniąc Polaków przed wrogą partyzantką sowiecką i bandami komunistyczno-rabunkowymi.

Z sowieckimi brygadami ulokowanymi w Puszczy Nalibockiej starały się zachowywać poprawne stosunki, a w październiku 1943 r. zawarły z nimi nawet porozumienie regulujące zasady współdziałania i tereny operacyjne. Wkrótce okazało się, że ze strony sowieckiej były to tylko działania pozorowane, mające zamaskować rzeczywiste intencje sprowadzające się do rozpracowania i likwidacji polskiego podziemia niepodległościowego.

Tragiczne skutki złej nominacji

Pilch wybornie związał się z terenem i jego mieszkańcami, a wśród podkomendnych wyrobił sobie zasłużony autorytet. Niestety dowództwo uznało, że dowodzenie kilkusetosobowym zgrupowaniem partyzanckim wymaga oficera posiadającego wyższy stopień wojskowy i przysłało majora Wacława Pełkę „Wacława”. Ppor. Adolf Pilch objął wówczas funkcję jego zastępcy. Decyzja o wyznaczeniu majora „Wacława” na stanowisko dowódcy Batalionu Stołpeckiego AK okazała się dalece nie trafna. Oficer ten nie rozumiał realiów kresowych i nie doceniał zagrożenia ze strony partyzantki sowieckiej, której pozorowane gesty brał za dobrą monetę. Zaproszony przez sowieckie dowództwo 1 grudnia 1943 r. na naradę – dał się wraz z grupą kadry swego batalionu rozbroić i po pewnym czasie, przewieziony samolotem do Moskwy, wylądował w więzieniu na Łubiance. W trakcie śledztwa załamał się zupełnie i składał zeznania zgodne z oczekiwaniami przesłuchujących go oficerów NKWD. Oddziały Batalionu Stołpeckiego, zupełnie zaskoczone przez niedawnych „sojuszników” – zostały rozbrojone. Podczas ich likwidacji sowieci zastrzelili kilkunastu stawiających opór. Część rozbrojonych wcielili do swych oddziałów, część, zwłaszcza przedstawiciele kadry – zamordowali. Łącznie w grudniu 1943 r. i styczniu 1944 r. z rąk bolszewików zginęło ponad 50 Polaków z powiatu stołpeckiego.

Żołnierze Zgrupowania Stołpeckiego AK podczas marszu ku Warszawie, lipiec 1944 r. Fot. z zasobu AAN

Partyzanci AK spod Stołpc, Iwieńca i Naliboków w marszu ku Warszawie napotykają koło Wyszkowa miejscowych konspiratorów AK. Stojący przodem, uśmiechnięty por. Adolf Pilch „Góra”, lipiec 1944 r. Fot. z zasobu AAN

Zgrupowanie Armii Krajowej „Kampinos”, wrzesień 1944. Konny oddział ułanów por. Adolfa Pilcha „Góry”, „Doliny”. Fot. z zasobu IPN (dar prywatny Anny Kacprzyk)

Odbudowa oddziałów przeciw bolszewikom

Ppor. Adolf Pilch zdołał uniknąć rozbrojenia i dołączywszy do oddziału Obwodu AK Mołodeczno („Grupa Dąb”) stawił opór bolszewikom, podobnie jak dowódca szwadronu ułanów chor. Zdzisław Nurkiewicz „Noc”, „Nieczaj”. Wobec zagrożenia całkowitą likwidacją przez „czerwoną partyzantkę” zmuszony był zawrzeć okresowe zawieszenie broni z Niemcami, broniąc ludności polskiej przed wrogą partyzantką sowiecką i bandami komunistyczno-rabunkowymi. Ponownie odbudował oddziały AK, rozbudowując je do stanu ponad 800 żołnierzy (stan z końca czerwca 1944 r.). Podległe mu jednostki tworzyły Zgrupowanie Stołpeckie AK w składzie: 27 p.uł. dowodzony przez chor. Zdzisława Nurkiewicza i I batalion 78 pp AK pod komendą por. Witolda Pełczyńskiego „Dźwiga”. Skupiając się na ochronie ludności przed wrogo nastawionymi bolszewikami, w ciągu pół roku Pilch stoczył z nimi około 120 walk i potyczek, zadając im straty sięgające około 600 ludzi, przy stratach własnych wynoszących pięćdziesięciu kilku poległych (liczba ta nie obejmuje strat ludności cywilnej mordowanej przez sowieckich partyzantów).

Zgrupowanie Armii Krajowej
„Kampinos”, Wiersze, wrzesień
1944. Przejazd patrolu kawalerii
por. Adolfa Pilcha „Góry”,
„Doliny” (trzeci z prawej),
którego żołnierze przybyli z
Lasów Nalibockich. Ubrani są w
mundury i przedwojenne
rogatywki. Pierwszy z prawej
chor. Zdzisław Nurkiewicz „Noc”.
Drugi z prawej Jan Jakubowski
„Dąb”. Fot. z zasobu IPN (dar
prywatny Doroty Fatimy
Wolniarskiej-Witek)

Za Niemen, za Bug i za Wisłę

29 czerwca 1944 r. wydzielony oddział Zgrupowania Stołpeckiego opanował miasteczko Raków, rozbijając posterunek żandarmerii niemieckiej i czterdziestoosobowy posterunek policji białoruskiej. Jednocześnie rozbrojono posterunek policji w pobliskim Borku i policyjną kolumnę ewakuacyjną. Oddział wzmocniono blisko setką miejscowych ochotników, w tym byłych białoruskich policjantów. Następnie komendant „Góra” przeszedł ze swymi oddziałami za Niemen z zamiarem dołączenia do jednostek Inspektoratu AK Baranowicze mających wykonywać akcję „Burza” na tamtym terenie. Ewakuował ze sobą ludność cywilną, uchodzącą przed zagładą z rąk nadciągających Sowietów (150 wozów z cywilami). 1 lipca 1944 r. w Prościach koło Połoneczki jego ułani stoczyli bój z rosyjskojęzyczną jednostką kolaborancką w służbie niemieckiej. Ponieważ ppor. „Góra” nie zdołał nawiązać kontaktu z Inspektorem Baranowickim AK kpt. Józefem Wierzbickim „Józefem”, zbierającym swe oddziały w rejonie Stołowicz, zdecydował się na dalszy marsz na zachód – pod Warszawę. Był bowiem przekonany, że tam nawiąże kontakt z dowództwem AK i tam rozegrają się wydarzenia przełomowe w rozgrywającym się dziejowym dramacie.

W Powstaniu Warszawskim

W ciągu lipca 1944 r., przemykając się wśród wycofujących się jednostek niemieckich, przeprowadził swoje zgrupowanie pod Warszawę, gdzie weszło ono w skład VIII Rejonu Obwodu AK Warszawa-Powiat kpt. Józefa Krzyczkowskiego „Szymona”. Oddziały Pilcha, który tymczasem zmienił pseudonim na „Dolina”, stanowiły trzon zarówno pułku „Palmiry-Młociny”, jak i „Grupy Kampinos”. Uczestniczyły w walkach powstańczych w Puszczy Kampinoskiej oraz na Żoliborzu (w tym w dwukrotnych nieudanych atakach na Dworzec Gdański). To dzięki podkomendnym „Doliny” powstanie w Puszczy Kampinoskiej trwało dwa miesiące, bowiem miejscowe oddziały już w pierwszym tygodniu walk zostały w znacznej części rozformowane i utraciły zdolność bojową. Łącznie oddziały „Doliniaków” stoczyły w czasie powstania ponad 50 walk i potyczek z Niemcami. Odniosły spektakularne

zwycięstwa w pierwszych dniach września 1944 r., atakując i rozbijając jednostki rosyjskiej Brygady SS (RONA) Kamińskiego, skierowane przez Niemców do blokowania Puszczy Kampinoskiej od strony Żoliborza (2/3 września w Truskawiu i 3/4 września w Marianowie). Zlikwidowały też m.in. 30-osobowy oddział SS ochraniający tartak w Piaskach.

Po rozbiciu „Grupy Kampinos” 29 września 1944 r. w bitwie pod Jaktorowem „Dolina” przedał się za Pilicę i dołączył do 25 pp AK. Na czele oddziału kadrowego walczył do 17 stycznia 1945 r.

Por. Adolf Pilch „Dolina” przemawia nad grobem por. Antoniego Chomicza „Stabrawy”, który poległ, idąc z nim ramię w ramię do szturm, Puszcza Kampinoska, 23 sierpnia 1944 r.
Fot. z zasobu AAN

Wiersze, wrzesień 1944. Warsztat rusznikarski Zgrupowania Armii Krajowej „Kampinos”. Zamontowane na samochodzie, zdobyczne działko 20 mm sprzężone z karabinem maszynowym oglądają: mjr Alfons Kotowski „Okoń” - dowódca Zgrupowania (stoi przy działku), por. Adolf Pilch „Dolina” (poniżej pierwszy z prawej). Odwrócony plecami z opaską na prawej ręce stoi ppor. Lech Żabierek „Wulkan”. Fot. z zasobu IPN (dar prywatny Anny Kacprzyk)

Zgrupowanie Armii Krajowej „Kampinos”, 20 września 1944. Wozy taboru oddziału kawalerii zgrupowania por. Adolfa Pilcha „Góry”, „Doliny” w drodze do Wiersz. Wozy wiozą odebrany zrzut broni. Widoczne charakterystyczne zaprzęgi wschodnie z dugami. Fot. z zasobu IPN (dar prywatny Doroty Fatimy Wolniarskiej-Witek)

***

W czerwcu 1945 r. zagrożony represjami ze strony komunistów, Adolf Pilch opuścił Polskę i przedostał się do Anglii, gdzie po krótkim okresie służby w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie

zamieszkał w Londynie. W latach 1955-1973 pełnił funkcję prezesa Koła Cichociemnych w Londynie, a od roku 1978 do 1991 r. przewodniczącego Oddziału Londyn AK i wiceprezesa Zarządu Głównego Armii Krajowej. Napisał wspomnienia zatytułowane *Partyzanci trzech puszc* (trzy wydania). Zmarł 26 stycznia 2000 r. w Londynie.

Był odznaczony Krzyżem Virtuti Militari 5 kl., 4-krotnie Krzyżem Walecznych, Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta oraz King's Medal For Courage in the Cause of Freedom, w styczniu 1945 został awansowany do stopnia kapitana, po wojnie – do stopnia majora.

Kadra dowódcza szwadronu „Doliny”. Dowódca por. Adolf Pilch siedzi w środku z lornetką na piersi, okolice Sulejowa, grudzień 1944 r. Fot. z zasobu AAN

Wiersze, wrzesień 1944. Tył kolumny oddziału kawalerii por. Adolfa Pilcha „Góry”, „Doliny” ze Zgrupowania Armii Krajowej „Kampinos”. W tle widoczne zabudowania wiejskie. Fot. z zasobu IPN (dar prywatny Doroty Fatimy Wolniarskiej-Witek)

COFNIJ SIĘ